

А.О. Касич, канд.екон.наук  
КДПУ

## ОЦІНКА МОЖЛИВОСТЕЙ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*В статті досліджуються питання фінансового забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку українських підприємств. Наведено узагальнений перелік джерел фінансування інноваційно-інвестиційного розвитку економіки. Проаналізовано можливості збільшення фінансування інновацій за рахунок прибутку та амортизації.*

**Ключові слова:** інновації, інвестиції, прибуток, амортизація.

**Вступ.** Українське підприємство на сучасному етапі розвитку має цілу низку проблем: “витратний” характер виробництва, коли собівартість продукції є вищою за ціну на світових ринках; низька якість продукції; застарілі технології та обладнання; старіння та відтік кваліфікованої робочої сили та інженерно-технічного персоналу; втрата традиційних ринків збуту тощо.

Вирішення переважної більшості зазначених проблем вимагає від підприємства активізації як організаційно-технічних, так і фінансово-економічних змін, а саме розширення інвестиційної діяльності взагалі та інвестицій в інновації.

Питання розвитку тих чи інших форм фінансового забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств висвітлювались в роботах Брейлі Р. та Майерса С. [2], Бланка І.А. [1], Воронкової А.Э. та Кузьменка Л.М. [3], Дуки А.П. [4], Замовця В. [5], Крупки М.І. [6], Кузнецової А.Я. та Возняка Г.В. [7], Кузьміна О.Є. [8], Микитюка О.П. [9], Ситніка А. [10] та інших авторів.

**Постановка завдання.** Дослідити внутрішні джерела фінансування розвитку підприємств та оцінити можливості інноваційного інвестування зокрема.

**Результати.** Під інвестиційними ресурсами у роботі [7] запропоновано розуміти капітал у матеріалізованій і нематеріалізованій формах, який вкладається у майно підприємства, незалежно від того це реальні чи фінансові активи, або у людський фактор у результаті використання якого отримується прибуток.

Українські підприємства на сучасному етапі розвитку потребують інвестиційних ресурсів для усіх сфер господарювання: необхідно оновити технологію виробництва; удосконалити продукцію, яка виготовляється; впроваджувати нові форми господарювання та системи управління тощо. А відтак, процес використання інвестиційних ресурсів має чіткі інноваційні риси. Для підприємства інноваційними будуть інвестиції у нові основні засоби, у розробку нових товарів, у підготовку кадрів тощо. Однак інвестиційних ресурсів не достатньо, тому підприємствам слід виходити з того, що різні види інновацій мають різне значення для господарської діяльності, а тому, технологічні та продуктові інновації повинні стати пріоритетними.

Підприємства можуть використовувати різні схеми фінансування інвестиційного розвитку, альтернативні

*In the article are researched questions of financial provision innovation — an investment development of Ukrainian enterprises. Brought generalized list of the sources of financings innovation — an investment development of economy. Analyzed possibility of increasing a financing an innovation to the account of profit and amortizations.*

**Keywords:** innovation, investment, profit, amortizations.

варіанти яких наведено на рис.1. В умовах сучасної динаміки науково-технічного прогресу фінансування науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) потребує все більшого фінансового забезпечення. Як свідчить світова практика, зазвичай основні потреби підприємств у фінансових ресурсах покриваються за рахунок внутрішніх джерел [2, С.349—352]. В країнах, де успішно здійснювалось фінансування інноваційних змін використовується широкий арсенал засобів забезпечення накопичення й розміщення капіталу. У роботі [4] на основі узагальнення досвіду вітчизняної та зарубіжної практики наведено класифікацію основних джерел фінансового забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності, а саме: бюджетні асигнування, що виділяються на державному та регіональному рівнях; кошти спеціальних позабюджетних фондів фінансування НДДКР, які створюються підприємствами і місцевими органами управління; фінансові ресурси різних типів комерційних структур; кредитні ресурси спеціально уповноважених урядом інвестиційних банків; кошти вітчизняних та іноземних наукових, інноваційних та венчурних фондів, іноземні інвестиції; кошти приватного капіталу; кошти наукових установ.

Для використання позикових та зовнішніх джерел фінансування є певні обмеження.

По-перше, для цього підприємство повинне мати досить високий рівень інвестиційної привабливості, стійкий фінансовий стан. А за даними Держкомстату [10] ще і в 2005 році третина (33,3%) українських підприємств спрацювали збитково.

По-друге, використання кредитних ресурсів має достатньо високий рівень витрат, пов'язаних зі сплатою відсотків за їх користування. Крім того, використання позикових коштів має внутрішні обмеження і з точки зору формування оптимальної структури капіталу.

По-третє, залучення коштів шляхом емісії акцій в Україні має негативний досвід акціонування на початку 90-х років, в результаті якого, власність господарського комплексу опинилася в руках обмеженої кількості фінансово-промислових груп без формування інвестиційних ресурсів.

З цих та інших причин слід розглядати резерви збільшення інвестиційних ресурсів за рахунок перш за все внутрішніх джерел. Традиційно внутрішніми джерелами фінансування інвестицій та інвестицій в інновації є прибуток та амортизаційні відрахування.

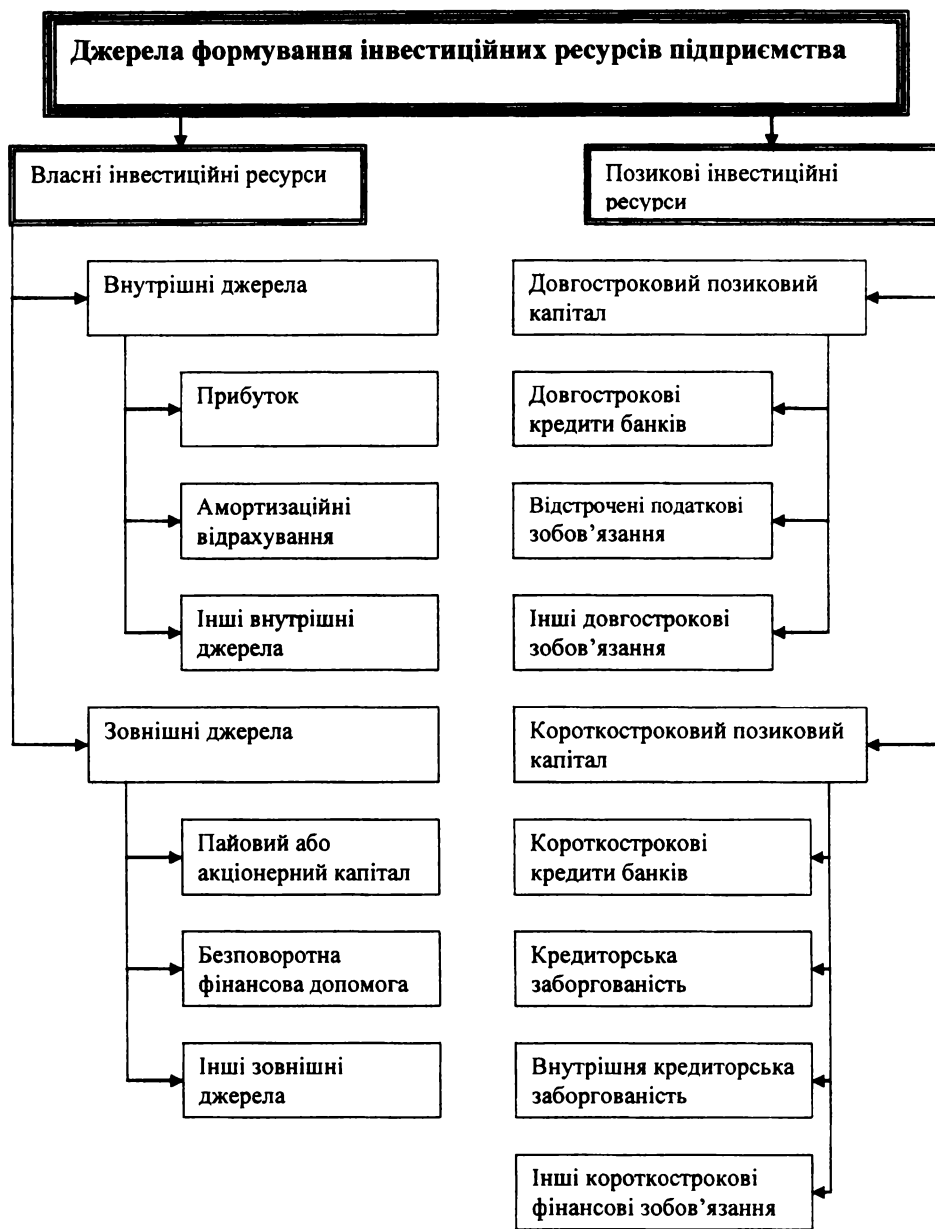


Рис. 1 Джерела формування інвестиційних ресурсів

Розглянемо за даними таблиці 1 динаміку основних показників, що дають можливість оцінити роль внутрішніх джерел фінансування інвестицій і перш за все прибутку.

Як свідчить динаміка показників, наведених в таблиці, спостерігається невідповідність темпів динаміки інвестицій в основні засоби та динаміки власне вартості основних засобів. В таблиці наведено значення валових інвестицій — їх темпи розвитку є достатньо високими. Однак свідченням процесів чистого капіталотворення можна вважати динаміку вартості основних засобів, яка є значно нижчою. Така ситуація є підтвердженням того, що рівень зносу основних засобів українських підприємств є надзвичайно високим. А відтак, навіть достатньо високі щорічні темпи росту валових інвестицій (10—20% щорічно) не забезпечать збільшення масштабів виробництва на фоні їх істотного оновлення. Основною причиною обмежених можливостей українських підприємств істотно

збільшити обсяги інвестицій є досить низькі загальні фінансові результати. Якщо розглядати значення прибутку з загальному обсязі інвестицій, то питома вага в межах 27—44% є вкрай низькою. Про значення здійснюваних українською економікою інвестицій свідчать наступні розрахунки: за оцінками економістів з урахуванням технічного рівня оснащення виробництва вважається, що для забезпечення виведення робочих місць в Україні на сучасний рівень необхідно забезпечити обсяг інвестицій в межах 25—50 тис. дол. США з розрахунку на одне робоче місце. Відповідно, якщо використати максимальне значення цього показника (50 тис. дол. США) то, зважаючи на обсяги здійснених інвестицій, виходить, що, наприклад, за 2004 рік в Україні було створено майже 300 тисяч сучасних робочих місць, в тому числі за рахунок власного чистого прибутку підприємств 130 тисяч. Для України це замало. Крім того, такі розрахунки є демонстраційними, оскільки мова не завжди йде про нові робочі місця, адже підприємства

Показники, що характеризують інвестиційну діяльність в Україні

| Показники  | Значення показників |         |         |            |
|--|---------------------|---------|---------|------------|
|  | 2001 р.             | 2002 р. | 2003 р. | 2004 р.    |
| Основні засоби (у фактичних цінах на кінець року), млрд.грн.               | 915                 | 965     | 1026    | 1047       |
| Індекс динаміки основних засобів   | 102,4               | 101,1   | 103,3   | 103,2      |
| Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), млрд.грн.               | 32,6                | 37,3    | 51,0    | 75,7       |
| Індекс інвестицій в основний капітал                                       | 120,8               | 108,9   | 131,3   | 128,0      |
| Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, млн.грн.   | 19577,7             | 14822,6 | 20312,1 | 44578,4    |
| Індекс фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування    | 134,4               | 78,1    | 134,2   | У 2,6 р.б. |
| Чистий прибуток підприємств, млн.грн.                                      | 13704,4             | 10375,8 | 14218,5 | 33433,8    |
| Питома вага чистого прибутку підприємств в загальному обсязі інвестицій, % | 42,04               | 27,82   | 27,88   | 44,17      |

Розраховано за даними Держкомстату України [11]

потребують модернізації, реконструкції, осучаснення вже існуючих робочих місць.

Традиційно в літературі зазначається, що важливим джерелом фінансування інвестицій є амортизація. Однак, на нашу думку, її значення є переоціненим. У роботі [8, С.50] зазначається, що бухгалтерський облік амортизації є більш ліберальним порівняно з податковим, а відтак, дає можливість удосконалювати амортизаційну політику підприємства. Теоретично це дійсно так. Нарахована амортизація в бухгалтерському та податковому методі має різні наслідки. Бухгалтерська амортизація, як складова витрат, впливає на собівартість продукції і, відповідно, на ціну. Тобто, якщо підприємство прогнозує зниження ціни на продукцію в майбутньому — воно може намагатись забезпечити якнайшвидшу амортизацію обладнання, яке використовується в поточному періоді. Свобода у виборі методу розрахунку амортизації в бухгалтерському обліку фактично нічого не дає підприємству, оскільки на формування прибутку впливає податкова амортизація. Валовий прибуток, що підлягає оподаткуванню, розраховується як різниця валових доходів та валових витрат, до складу яких і входить амортизація. Відповідно збільшення суми амортизації зумовлює зменшення прибутку, що підлягає оподаткуванню та зменшення платежів до бюджету. При цьому зменшується обсяг чистого прибутку, а отже і сума потенційних інвестицій. Нарахування амортизації податковим методом здійснюється згідно діючих норм амортизації у розрізі груп основних засобів і тут свобода відсутня. Перевага податкового методу полягає в тому, що нарахування амортизації відбувається на залишкову вартість основних засобів за стабільними ставками, а в результаті з часом суми амортизації зменшуються. Тобто, якщо з часом ціна на продукцію підприємства знизилась, то основна частина вартості обладнання вже амортизована.

Згідно діючого законодавства на підприємствах не відбувається створення амортизаційного фонду, функція якого раніше полягала в акумуляції коштів амортизаційних відрахувань. Думки економістів, що його відновлення дасть можливість збільшити обсяги інвестицій такою не в повній мірі вирішать цю проблему. Якщо у підприємства на поточному рахунку не має коштів, то яка б сума не була накопичена на бухгалтерському рахунку амортизаційного фонду, вона не забезпечить інвестиції. Інше питання, коли відносно платоспроможне та фінансово-стабільне підприємство, маючи достатні обсяги прибутків, не спрямовує кошти на оновлення основних засобів. В намаганні максимізувати доходи підприємства досить часто

спрямовують весь обсяг чистого доходу знову в оборот. Такий підхід забезпечує подальше старіння виробничих потужностей українських підприємств. Якщо підприємство балансує на межі прибутковості, тобто валові доходи не покривають валові витрати, а всі грошові копті, які є в його розпорядженні воно спрямує для формування оборотних засобів, а розвитком основними, швидше за все, знехтує.

Отже, роль амортизації повністю відповідає класичному її визначенню як перенесенню вартості обладнання на вартість виготовленої продукції. Накопичення цих сум у вигляді амортизаційного фонду на бухгалтерському рахунку можна розглядати як зручний спосіб узагальнення інформації про необхідні інвестиції для забезпечення простого відтворення основних засобів. Амортизаційний фонд це той мінімум, який підприємства за будь-яких умов повинні резервувати у вигляді “живих” грошових коштів на поточному рахунку в банку та використовувати за прямим призначенням.

Динаміка показників, наведених в таблиці 1, свідчить про те, що сьогодні Україна здатна лише компенсувати знос діючого обладнання, а забезпечити активне його збільшення ні.

При оцінці можливостей фінансового забезпечення інвестицій в інновації слід виходити з позицій, що інвестиції в нові основні засоби є інноваційними інвестиціями. Це дійсно так, однак в сучасних умовах конкуренти українських підприємств на світовому ринку забезпечують собі переваги за рахунок інвестицій в наукові розробки. Саме тому НДДКР і вважається монстром, який поглинає все більше коштів, але не завжди і не швидко дає результати — технологічні рішення.

За даними Держкомстату України [11] в 2005р. інноваційною діяльністю у промисловості займалося 1086 підприємств або 11% їх загальної кількості. Понад 90% з них реалізовували інноваційну продукцію, обсяг якої становив 24,5 млрд.грн., що складало 6,4% загального обсягу реалізованої промислової продукції (у 2004р. — 5,6%). Більш активно здійснювали нововведення казенні промислові підприємства (51,9% їх кількості), відкриті акціонерні товариства (19,3%), корпорації (18,2%), спільні підприємства (17,2%), закриті акціонерні товариства (16,3%).

У січні—грудні 2005р. у виконанні завдань (проектів) загальнодержавних та інших програм і державного замовлення, а також проектів технологічних парків, що реалізують пріоритетні напрями інноваційної діяльності, приймали участь 95 підприємств та організацій України. Загалом у січні—грудні 2005р. виконувалося 134 завдання (проекти) загальнодержавних та інших програм

і державного замовлення, а також проектів технологічних парків, що реалізують пріоритетні напрями інноваційної діяльності. З них 22,4% знаходилися на стадії робочого проекту, 11,2% — виготовлення дослідного зразка, 30,6% — впровадження у виробництво, інші — не визначено. Разом з тим, майже 40% загальної кількості завдань так і не було розпочато (не виконувалося). Основними причинами невиконання робіт є відсутність або недостатність коштів і відсутність договору.

Витрати на виконання робіт відповідно до завдань склали 518,2 млн. грн., з яких 20% — капітальні вкладення. За рахунок коштів державного бюджету ці витрати профінансовано лише на 3,7%, бюджетів територій — 2,1, замовників України — 32,9, іноземних держав — 5,0, власних коштів — 37,6, інших джерел — на 9,2% (загалом на 90,5%).

**Висновок.** Проведені дослідження підтверджують не лише необхідність збільшення обсягів фінансування інноваційно-інвестиційного розвитку, а й необхідність пошуку нових його форм, оскільки самотужки українське підприємство цю проблему не вирішить. На загальнодержавному рівні необхідно розглянути систему заходів щодо активізації інноваційно-інвестиційного розвитку українських підприємств та перш за все підприємств стратегічних галузей виробництва. Враховуючи обмежені фінансові можливості держави в реалізації цих завдань на першому етапі необхідно використовувати організаційно-технічні заходи та інструменти фіскальної політики шляхом провадження податкових пільг, державних гарантій для інноваційно-активних підприємств. За умови розширення фінансових можливостей держави можна буде перейти до використання інших більш активних форм, як субсидій, пільгових кредитів тощо. Самі підприємства повинні чітко ув'язувати поточні завдання функціонування зі стратегічними питаннями розвитку та підвищення конкурентоспроможності, а відтак стимулювати створення різноманітних форм взаємодії науки та виробництва. В подальшому слід приділити увагу дослідженню точки беззбитковості з позицій оцінки потенційного обсягу інвестицій конкретного підприємства за різних обсягів виробництва.

УДК 657.372.3

О.А. Корогода

## АМОРТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

*В статті визначено роль амортизаційної політики підприємств в прискоренні впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу, розглянуто питання вибору методу нарахування амортизації. Визначено амортизацію як основне джерело фінансування інвестиційних проектів в сучасних умовах.*

**Ключові слова:** амортизація, методи нарахування амортизації, інвестиційний проект, інновації.

**Вступ.** Основні засоби в процесі виробництва старіють та зношуються. Для відновлення виробничого апарату необхідні значні кошти, які б дозволили вирішити питання підвищення конкурентоспроможності продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Для

## ЛІТЕРАТУРА

1. Бланк И.А. Основы инвестиционного менеджмента. Т.2. — К.: Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. — 512 с.
2. Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов: Пер. с англ. — М.: ЗАО "Олимп-Бизнес", 1997. — 1120 с.
3. Воронкова А.Э., Кузьменко Л.М. Инновационное обеспечение инновационных проектов // Вісник Академії економічних наук України. — 2003. — №1. — С.49—53.
4. Дука А.П. Фінансове забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності // Фінанси України. — 2004. — №11. — С.40—46.
5. Зимовець В. Місце фінансового сектора в сучасних концепціях інституціональної організації економіки // Економіка України. — 2004. — №11. — С.15—26.
6. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. — Львів: Виробничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. — 608 с.
7. Кузнєцова А.Я., Возняк Г.В. Деякі аспекти фінансування інвестиційно-інноваційних проектів за рахунок власних коштів підприємств // Актуальні проблеми. — 2004. — №7(37). — С.42—52.
8. Кузьмін О.Є., Князь С.В., Тувакова Н.В. Способи і джерела акумуляції ресурсів для реалізації інвестицій // Вісник академії економічних наук України. — 2003. — №2. — С.47—52.
9. Микитюк О.П. Особливості венчурного фінансування в Україні // Фінанси України. — 2005. — №8. — С.83—90.
10. Сытник А. Особенности привлечения иностранного инвестора украинскими предприятиями // Український інвестиційний журнал. — 2004. — №8. — С.27—29.

Надійшла до редколегії 28.04.06 р.

*In the article the role of amortization policy of firms in acceleration of an intrusion in effecting achievements of technological advance is determined, the problem of selection of a method of charge of amortization is reviewed. The role of amortization as main source of finance of the investment projects in modern conditions is determined.*

**Key words:** amortization, methods of charge of amortization, investment project, innovates.

створення відповідних умов забезпечення ефективного функціонування підприємства виникає необхідність інвестування коштів у виробничий процес для оновлення основних засобів, які за сумою перевищують розмір накопиченої амортизації. Додаткові кошти на реалізацію